

Araştırma Makalesi | Research Article

ISSN (çevrimiçi): 2459-0185 ISSN (basılı): 2548-091X

Makale Geliş | Received: 26.04.2023

Makale Kabul | Accepted: 18.06.2023

Atıf | Cite as: Sebile Yıldız Aybak, "İsparta İstiklal Mahkemesi'nde Görülmüş Bazı Casusluk Davaları", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8(1), Haziran 2023, s. 50-63.

DOI No: <https://doi.org/10.56252/turktarars.1287946>

ISPARTA İSTİKLAL MAHKEMESİ'NDE GÖRÜLMÜŞ BAZI CASUSLUK DAVALARI

Sebile YILDIZ AYBAK*

Öz

İstiklal mahkemeleri, Kurtuluş Savaşı sırasında asker kaçaklarını engellemek ve Büyük Millet Meclisinin otoritesini sağlamlaştırmak amacıyla kurulmuş olağanüstü yetkilere sahip mahkemelerdir. Anadolu'nun çeşitli illerinde görev yapan bu mahkemeler askerlikten firar, siyasi ve askeri casusluk ve vatana ihanet gibi oldukça önemli davalara bakmışlardır. İstiklal mahkemelerinin ilk faaliyet döneminde Isparta bölgesinde de bir mahkeme kurulmuştur. Bu mahkeme Yunan ve İtalyan işgal sahası çevresinde kurulması ve ağırlıklı olarak bu işgallerin neticesinde ortaya çıkan suçlara bakması nedeniyle oldukça önemlidir. Isparta İstiklal Mahkemesi'nin faaliyetleri bu tarihi önemine rağmen yeterince incelenmemiştir. Bu eksikliğe ek olarak, Millî Mücadele'nin bugüne kadar çoğunlukla siyasi, askerî cephesi ve iç ayaklanmalar konusu işlenmiştir. Casusluk sorunları üzerinde de pek fazla durulmamıştır. Halbuki Kurtuluş Savaşı sırasında Türk ordusunun uğraştığı en önemli sorunlardan birisi işgalci güçler lehine gerçekleştirilen casusluk faaliyetleridir. Dolayısıyla Kurtuluş Savaşı sürecinde İstiklal mahkemeleri siyasi ve askerî casusluğa karıştığı iddia olunan birçok kişinin davaları ile ilgilenmiştir. Bu makalede İstiklal mahkemesine verilen casusluk suçlarının Isparta İstiklal Mahkemesi'nde görülmüş olanları, Türk vatandaşı oldukları halde Yunan ordusunda Türklere karşı silah kullanmak yoluyla ihanette bulunanların, Yunan tebaasından olup Türk ordusunun içine sızarak casusluk yapmaya çalışanların İstiklal mahkemesindeki yargılanmaları ve aldıkları cezalar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler yapılırken, TBMM Arşivi'nden yararlanılarak daha önce yayınlanmamış yargılama tutanakları kullanılmıştır. Çalışmanın bu özelliği nedeniyle Millî Mücadele tarihi literatürüne önemli bir katkıda bulunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Casusluk, İstiklal Mahkemeleri, Isparta, Millî Mücadele, Asker Kaçakları.

* TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, sebileyildiz60@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7339-4317.

SOME CASES OF ESPIONAGE HELD AT ISPARTA INDEPENDENCE COURT

Abstract

The Independence Courts were extraordinary courts with exceptional powers established during the War of Independence to prevent desertion of soldiers and to strengthen the authority of the Grand National Assembly. These courts served various provinces of Anatolia and tried important cases such as desertion from military service, political and military espionage, and treason against the nation. During its initial period of activity, a court was also established in the Isparta region of Turkey. This court is highly significant as it was mainly set up around the Greek and Italian occupation zone and primarily deal with crimes resulting from these invasions. Despite its historical importance, Isparta Independence Court's activities have not been sufficiently studied. Additionally, National Struggle is mostly known for its political, military fronts and internal insurgencies, and little focus has been placed on issues of espionage. However, one of the most significant problems that the Turkish army had to deal with during the War of Independence was the infiltration of spy networks working in favor of invading forces. Therefore, the Independence Courts dealt with the cases of many individuals accused of political and military espionage during the National Struggle. This article aims to evaluate the espionage charges brought to the Independence Court, specifically at the Isparta Independence Court, against citizens who took up arms against Turkish troops in the Greek army, Greek nationals who infiltrated into the Turkish army to spy, and the judgments and penalties awarded in these cases. In conducting this evaluation, unpublished trial records from Turkish Grand National Assembly archives were employed. As such, this work is expected to make a significant contribution to the National Struggle history literature.

Key Words: Espionage, Independence Courts, Isparta, National Struggle, Deserters.

Giriş

Osmanlı Devleti için I. Dünya Savaşı'nın askerî safhası Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla sona ermiştir. Ancak mütarekenin ihtiva ettiği ağır şartlar ve İtilaf Devletleri'nin uygulamaları Anadolu'da yeni bir silahlı mücadelenin başlamasına neden olacaktır. Mütareke maddeleri gereğince Osmanlı Devleti'ndeki ordu komutanlıkları kaldırılmış, askerlerin büyük bir bölümü terhis edilmiştir. Osmanlı Genelkurmayı ile İtilaf Devletleri'nin temsilcileri arasında yapılan anlaşma gereğince Osmanlı ordusu 9 kolordu ve 20 tümen olarak yeniden örgütlenmiştir. Asker sayısının azaltılması zaten uzun yıllardır savaşlar yüzünden sorun olan asayişin iyice bozulmasına yol açmıştır. Ayrıca savaşın sonunda Osmanlı'dan ayrılıp bağımsızlıklarını kazanmak isteyen azınlıkların da yapmış olduğu çalışmalar durumun tamamen kontrolden çıkmasına neden olmuştur. Osmanlı Genelkurmay'ı bu durumu kontrol altına alabilmek ve mütareke hükümlerinin eksiksiz uygulanmasını sağlayabilmek için Osmanlı topraklarını üç ordu müfettişliği bölgesine ayırmıştır. Askerî ve sivil yetkilerle donatılan ordu müfettişleri sayesinde asayişin kontrol altına alınması, terhis işlemlerinin hızlandırılması ve silahların teslim edilmesi işlerinin eksiksiz yapılması hedeflenmiştir. Bu göreve tayin edilen komutanlardan birisi de Mustafa Kemal Paşa'dır.

Esasen mütareke hükümlerini uygulamak amacıyla Anadolu'ya gönderilen Mustafa Kemal Paşa kendisi gibi Osmanlı topraklarını işgalden kurtarmak isteyen kurmay subaylar ve önemli sivil bürokratlarla iş birliği yaparak ve Anadolu'da daha önce başlamış olan

bölgesel direniş hareketlerini kısa süre içerisinde örgütleyerek topyekûn bir mücadele etrafında birleştirmeyi başarmıştır. Bu birlikteliğin en önemli sonucu Büyük Millet Meclisi'nin açılması olmuştur. BMM'nin açıldığı günlerde alınan ilk kararlar yine Anadolu'daki asayiş sağlamak için yapılması gerekenler üzerinedir. Aynı zamanda hem asayiş sağlamak için hem de işgallerin durdurulabilmesi için Kuva-yı Milliye birlikleri yerine düzenli ordu birliklerinin kurulması düşünülmüştür. BMM'nin kurulduğu dönemde İstanbul'un işgal altında olması, İstanbul'daki hükümetin İtilaf Devletleri'nin etkisiyle BMM'ye karşı olan isyanları desteklemesi, Büyük Millet Meclisinin otoritesini sağlama konusunda zorluk yaşamasına neden olmuştur. BMM üyeleri düzenli orduya geçiş sürecinde yaşanan firar olaylarını engelleyebilmek, Meclise karşı başlatılan isyanların önüne geçebilmek ve Anadolu topraklarında otoriteyi sağlayabilmek için 29 Nisan 1920 tarihinde *Hiyanet-i Vataniye Kanunu*'nu kabul etmişlerdir.¹ Bu kanunun 1. maddesine göre; saltanat ve hilafet makamını ve Osmanlı topraklarını düşmandan kurtarmak için kurulan BMM'nin çalışmalarını engellemek ve meşruiyetine fiilen, yazılılarıyla veya sözleriyle karşı koyanlar vatan haini addedilecekti. Kanunun 2. maddesine göre bu suçların cezası idamdı.² Kanunun 4. maddesine göre ise suçun işlendiği bölgede bulunan ceza mahkemeleri yargılama yapmaya yetkilendirilmiştir.

29 Nisan 1920'de uygulanmaya başlayan *Hiyanet-i Vataniye Kanunu*, aradan dört ay geçmiş olmasına rağmen sorunlar üzerinde yeterince etki yapamamıştır.³ Bu problemleri engellemek amacıyla Dr. Tevfik Rüşti Aras ile Mustafa Necati 18 Ağustos 1920'de "*Telkin ve Tedhiş*" adını verdikleri bir yasa önermişlerdir. Ancak bu yasa önerisi ağır hükümler içermesi açısından Meclis tarafından kabul edilmemiştir. Bunun üzerine Millî Savunma Bakanlığınca hazırlanan bir tasarı 11 Eylül 1920'de kabul edilmiştir. 21 sayılı ve "*Firariler Hakkında Kanun*" adını taşıyan bu yasa, asker kaçakları, onlara yardım edenler ya da görevlerini yerine getirmeyenler için özel mahkemeler kurulmasını önermiştir. Böylece bu yasa aynı zamanda İstiklal mahkemelerinin de kuruluş yasası niteliğini taşımıştır.⁴

İstiklal mahkemeleri 1920 yılından 1927 yılına kadar çeşitli aralıklarla görev yapmıştır. İstiklal mahkemelerinin görev yaptığı süreci ikiye ayırarak incelemek mümkündür. İlk dönem İstiklal mahkemeleri, Kurtuluş Savaşı (1920-23) sırasında faaliyet gösteren mahkemelerdir. İkinci dönem ise Cumhuriyetin kuruluşundan 1927 yılına kadar görev yapan mahkemeleri ifade etmektedir. Kurtuluş Savaşı dönemi İstiklal mahkemeleri ilk olarak askerden firar eden suçluların yargılanması için kurulmuşken, 26 Eylül 1920'de çıkarılan 28 Numaralı Kanunla askeri ve siyasi casusluk suçlarına bakma yetkisi de verilmiştir. Bu çalışmada Kurtuluş Savaşı sırasında Isparta'da kurulan İstiklal mahkemesinin kuruluş süreci ve mahkemede görülen casusluk davaları incelenecektir.

¹ *İstiklâl Mahkemeleri*, Cilt: 1, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 1.

² Feridun Kandemir, *İstiklal Savaşı'nda Bozguncular ve Casuslar*, Yakın Tarihimiz Yayınları, 1964, s. 23.

³ Ufuk Ulvi Tosun, "Eskişehir İstiklal Mahkemesi Karar Defterine Geçmiş Bazı Suç Çeşitleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 67, s. 605.

⁴ Şerafettin Turan, Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2017, s.172.

Casus ifadesi kelime anlamıyla bir devlet veya kuruluşun gizli hedefleri için çalışan kimseleri karşılamaktadır. Devletin güvenliği veya iç, dış siyasal yararları bakımından, niteliği itibarıyla, gizli kalması gereken bilgileri, siyasal veya askerî casusluk maksadıyla temin etmek demektir.⁵ Casusluk, çok eski çağlardan beri var olan bir meslek olmakla birlikte devletin güvenliğine karşı işlenen suçların en tehlikelilerinden birisidir. Casusluk, savaşta başarı kazanmak için bir vasıta olarak görülmüş ve bu amaca hizmet etmek için de her zaman kullanılmıştır.⁶ Bu faaliyetlerin devlet sistemi içerisindeki ifadesi “İstihbarat Teşkilatları” olarak tanımlanmıştır. Tarih boyunca devletler kendilerine yönelik tehdit veya tehlikelere karşı bilgi toplamışlar ve bilgilere ulaşmak amacıyla istihbaratı kullanmışlardır. Millî Mücadele döneminde en önemli istihbarat faaliyetleri insan kaynağı olan casuslar tarafından yapılmıştır.⁷

Yabancı istihbarat faaliyetlerinin Millî Mücadele sırasında İstanbul ve Anadolu’da gerçekleştirdikleri istihbarat ve casusluk faaliyetlerine yön veren oluşumların içerisinde İngilizlerin Türk topraklarında kurduğu ve “Kara Jumbo” takma adını verdiği örgütün yanında pek çok dernek, cemiyet, basın ve özel şirket gibi paravan ve maşalar kullanılmıştır.⁸ İngilizlerin yanında Bolşevikler de Anadolu’daki millî hareketi engellemek amacıyla Batum ve Tiflis’e bürolar kurmuşlar ve Anadolu’daki casuslarını artırmak amacıyla büyük çaba sarf etmişlerdir.⁹

Görüldüğü gibi Millî Mücadele dönemi askerî ve siyasal mücadelelerin yanında casusluk ve istihbarat faaliyetlerinin de hayli arttığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde millî menfaatlere aykırı hareketler, İngiltere, Sovyetler, Fransa, İtalya gibi devletlerin adına yapılan casusluklara, casuslara yardım ve yataklık gibi faaliyetlere de İstiklal mahkemelerince el konulmuştur.¹⁰

Kurtuluş Savaşı Döneminde Kurulan İstiklal Mahkemeleri

Firariler Hakkında Kanun’un kabul edilmesinin ardından Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi İsmet Paşa tarafından Heyet-i Vekile Riyaseti’ne 14 mntıkada İstiklal mahkemelerinin kurulması için öneri verilmiştir. Öneride sunulan 14 mntıkadan 7’sinde

⁵ *Türk Ceza Kanunu*, 1 Haziran 2005, Kanun No. 5237, md. 328.

⁶ Mehmet Yayla, *Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.50

⁷ Alaattin Emre Aybak, *Eskişehir İstiklal Mahkemelerinde Casusluk Davaları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022, s. 18.

⁸ Serdar Yurtsever, *Millî Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013, s. 149. Buna karşın Mondros Mütarekesi’nden sonra Türk topraklarında casusluk faaliyetlerine karşı koymak amacıyla İstanbul’da Karakol Cemiyeti, Zabitan Grubu, Yavuz Grubu, Moltke, Hamza, Mücahit, Muharip ve Felah, Müdafayı Milliye Teşkilatı ve Mim Mim Grubu gibi gruplar kurulmuş ve Millî Mücadele Hareketinin başarısı için faaliyet göstermişlerdir.

⁹ Seçil Özdemir, “*Millî Mücadele Dönemi Bazı Casusluk Faaliyetleri ve Mustafa Sagir*,” Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Millî Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014, s. 1170.

¹⁰ Aybak, s. 20.

mahkemelerin acil olarak kurulması gerektiği belirtilmiştir.¹¹ Böylece yapılan tartışmaların neticesinde *Ankara, Eskişehir, Konya, Isparta, Sivas, Kastamonu, Pozantı*'da İstiklal mahkemeleri kurulmuştur.¹²

İlk 7 mahkemenin belirlenmesinin ardından üye seçimine ilişkin çalışmalar başlamıştır. Üyeler milletvekilleri arasından oylama usulüyle belirlenmiştir. Ancak oylama sırasında birtakım sorunlar da yaşanmıştır. İlk olarak her mahkemede üçer üyenin görev yapması planlanmış ve 21 üyenin belirlenmesi için oylama yapılmıştır. Yapılan ilk oylamada adaylardan sadece altısı 2/3 çoğunluğu alabilmiştir. İkinci turda ise hiçbir aday 2/3 çoğunluğu alamamıştır. Üçüncü turda da çoğunluğu sağlayan aday olmamıştır. Son turda tüzük gereği çoğunluk aranmamış ve en çok oy alanlar arasından üyeler belirlenmiştir.¹³ Son turda çekimser oy sayısının çok yüksek çıkması Meclis içerisinde tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Birçok milletvekili bu kadar çekimser oy karşısında sorumluluk almaya yanaşmayarak istifa etmek istemiştir. Yaşanan tartışmalar üzerine Mustafa Kemal Paşa devreye girmiş ve tartışmaları nihayete erdirmek için 26 Eylül'de düzenlenen oturuma katılmıştır. Bu oturumda hem milletvekillerinin hem de komutanların endişelerinin giderilmesi amacıyla; mahkemelerin görevlerine ilişkin 26 Eylül 1920'de kabul edilen Kanunun birinci maddesine eklenen bir bent ile Vatan Hainliği Yasası kapsamına giren davaların da bu mahkemelerde görülmesi kabul edilmiş, İstiklâl mahkemelerinin firari asker suçlarına bakmaya ait olan yetkileri artırılmış, vatan hainliği, ülkenin maddi manevi gücünü kırmak, askerî ve siyasi casusluk ve bozgunculuk suçlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Eklenen bende göre:

“Komutanların askerî rütbeler arasında itaat ve disiplin sağlanmasına dayanan hakları ve yetkileri saklı kalmak üzere vatanın ve halifeliğin kurtuluşu ve bağımsızlığı için mücadele eden Büyük Millet Meclisinin çalışmasına ve amacına aykırı olarak düşman amaç ve çıkarlarını güçlendirmeye yönelik örgüt kuranlar, kıskırtmada bulunanlar ve kargaşalık yaratanlar ve memleketin maddi ve manevi güçlerini her ne biçimde olursa olsun bozup yıkmaya çalışanlar ve düşman hesabına askerî ve siyasi casusluk edenlerle 29 Nisan 1920 tarihli Vatana İhanet Yasası'nın kapsadığı hükümlerden dolayı tutuklu bulunanların yargılanmaları ve hükümlerin uygulanması yetkisi İstiklal mahkemelerinin kurulduğu bölgede adı geçen mahkemelere verilmiştir.”

Böylece İstiklal mahkemeleri bu bent ile sadece asker firarlarıyla ilgilenen bir mahkeme olmaktan çıkmıştır.

Üye seçiminin sona ermesiyle birlikte Refik Şevket Bey'in hazırlamış olduğu beyanname Meclis'te okunmuş ve kabul edilmiştir.¹⁴ Hazırlanan beyanname; üç yüz milyon Müslümanın umut bağladığı Hilafet makamına karşı yapılan suikastın, Anadolu'nun işgal edilmesiyle açık bir şekilde ortaya çıktığı, bunun üzerine milletin

¹¹ Salhadin Gök, *“Birinci Dönem İstiklal Mahkemelerinin TBMM'deki Yansımaları”*, İstiklal Mahkemeleri, Yay. Haz. Aynur Yavuz Akengin, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2016, s. 59.

¹² Kandemir, s. 21.

¹³ Ergun Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, Doğan Kitap, İstanbul 2014, s. 91.

¹⁴ *İstiklâl Mahkemeleri: Isparta İstiklal Mahkemesi*, Cilt: 5, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 7.

istiklalini korumak amacıyla geleceğini Büyük Millet Meclisine teslim ettiği belirtilmiştir. Fedakâr vatan evlatlarının iç ve dış düşmanlara karşı kahramanca çarpıştığı, Büyük Millet Meclisinin de milleti kurtarmak ve halk iradesini tesis edecek kanunları hazırlamak için çalıştığı bir dönemde düşmanla iş birliği yapan ve düşman karşısında firar eden hainleri yargılamak üzere İstiklal mahkemelerinin kurulduğu ifade edilmiştir.

Beyannamenin devamında kabul edilmiş olan İstiklal Mahkemeleri Hakkında Kanun'un maddelerine yer verilmiştir. Daha sonra ise "Kardeş" hitabıyla başlanan metinde İstiklal mahkemelerinin hangi durumlara bakacağı 10 madde halinde özetlenmiştir. Buna göre İstiklal mahkemelerinde; firar eden askerlerin, firara destek verenlerin, vatandaşa yanlış bilgi verenlerin, casusluk yapanların ve bu gibi mücadeleye zarar veren kişilerin yargılanacağı belirtilmiştir. Bu maddelere ek olarak; herkesin mahkeme önünde eşit olduğu, kararların kesin olup derhal uygulanacağı, verilen emirleri yapmayanların da yargılanacağı ifade edilmiştir. Verilecek cezalara ilişkin ise, azl, tard, hapis, sürgün, kalebentlik, kürek ve icabında idam cezalarına mahkûm edileceği belirtilmiştir. Beyannamenin sonunda ise İstiklal Mahkemelerinin sadece Allah'tan korktuğu ve milletin istiklalinden başka bir şey düşünmediği ifade edilmiştir.¹⁵

Kurtuluş Savaşı sürecinde ilk kurulan 7 mahkemeye ilave olarak, 9 Kasım 1920 tarihindeki Meclis oturumunda El-Cezire cephesi kumandanlığının bölgede artan firar olaylarını engellemek için İstiklal mahkemesi kurulması talebi uygun görülmüş ve Diyarbakır İstiklal Mahkemesi kurulmuştur.¹⁶ 8 Ocak 1921 tarihinde ise Meclise Trabzon'da ve Elazığ'da olmak üzere 2 ilave mahkeme daha kurulması hakkında teklif sunulmuştur. Fakat bazı milletvekillerinin itirazları üzerine mahkemelerin kuruluşu gerçekleşmemiştir.

Mahkemelerin faaliyete geçmesinin ardından Anadolu'da asayişin önemli ölçüde sağlandığı, bu durumda BMM'nin otoritesini arttırdığı görülmektedir. Buna ilave olarak düzenli ordunun I. İnönü Muharebesi'ni kazanması ve Çerkes Ethem isyanının da bastırılması düzenin sağlanmasında ayrıca etkili olmuştur. Tüm bunlara rağmen İstiklal mahkemelerinin kuruluşundan itibaren mahkemelere karşı Meclis içinde yoğun bir muhalefet olmuştur. Mahkeme üyelerinin hukukçular arasından seçilmemesi, kararlara itiraz hakkının olmaması ve Meclise ait yetkilerin mahkemeler tarafından kullanılması muhalefetin ana itiraz noktalarını teşkil etmiştir. Nitekim 17 Şubat 1921 tarihinde muhalif milletvekillerinin girişimleriyle, Ankara İstiklal Mahkemesi hariç olmak üzere diğer İstiklal mahkemelerinin kaldırılmasına karar verilmiştir.¹⁷

İstiklal mahkemelerinin kaldırılmasının ardından kısa süre içerisinde Anadolu'da asayişin tekrardan bozulduğu görülmektedir. Bu sırada Yunanlılar karşısında Kütahya ve Eskişehir Muharebeleri'nde alınan yenilgiler durumun giderek Meclis aleyhine dönmesine neden olmuştur. Yaşanan tehlikeli durum karşısında Fevzi Paşa 23 Temmuz 1921 tarihinde Mecliste bir konuşma yapmış ve Kastamonu ve Konya'da olmak üzere İstiklal mahkemelerinin tekrar kurulmasına ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Hakkı Hami Bey'in

¹⁵ *İstiklâl Mahkemeleri: Isparta İstiklâl Mahkemesi*, s. 8.

¹⁶ Aybars, s. 127.

¹⁷ Gök, s. 75.

Samsun'da da bir mahkeme kurulması önerisinin ardından kaldırılmamış olan Ankara İstiklal Mahkemesi'ne ek olarak Kastamonu, Konya ve Samsun'da İstiklal Mahkemelerinin kurulması kabul edilmiştir. 5 Ağustos 1921 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlık yetkisi alması sonucunda İstiklal Mahkemeleri de direkt olarak Paşa'ya bağlanmışlardır. Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle bu mahkemelere ek olarak 8 Ağustos 1921'de Yozgat'ta da bir mahkeme daha kurulmuştur. 16 Ağustos 1922'de Pontuşçuluk faaliyetlerine karşı Amasya'da bir mahkeme kurulmuş sadece bir ay kadar görev yapmıştır. 9 Mart 1923 tarihinde ise güneydoğudaki birçok ili içerisine alan Cezire İstiklal Mahkemesi kurulmuş, 11 Mayıs 1923 tarihine kadar görev yapmıştır.¹⁸

Ülkenin içinde bulunduğu durum neticesinde ortaya çıkan İstiklal mahkemeleri ilk döneminde Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu dönemde verilen cezalar incelendiğinde mahkemelerin verdikleri erteleme cezalarıyla suçluları topluma tekrardan kazandırmayı hedefledikleri söylenebilir. Yaptıkları çalışmalarla asayişin sağlanmasına katkıda bulunan İstiklal mahkemeleri, BMM'nin Anadolu'daki otoritesinin artmasına da yardımcı olmuştur.

Isparta İstiklal Mahkemesi'nin Kuruluşu

İstiklal mahkemelerinin kuruluşuna ilişkin kanunun kabulünden sonra Isparta İstiklal Mahkemesi'nin görev alanı başta Isparta, Antalya ve Denizli olacak şekilde belirlenmiş, daha sonra Burdur, Muğla ve Aydın da ilave edilmiştir. Isparta İstiklal Mahkemesi'nde Biga Milletvekili Hamit Bey, Eskişehir Milletvekili Hüsrev Sami Bey, Biga Milletvekili Hafız Hamdi Bey ve Maraş Milletvekili Tahsin Beyler görevlendirilmiştir. Mahkeme, 13 Ekim 1920'de bir beyanname yayımlayarak görevine başlamıştır. İlk dava konusu Yalvac Kazası Kaymakamı Murad Nihad Bey'in izinsiz olarak görev yerini terk etmesiyle ilgilidir.

Isparta İstiklal Mahkemesi askerlikten firar edenlerle alakalı davalara bakmanın yanı sıra casusluk, eşkıyaya yardım, millî hükümet aleyhine ve Yunanlılar lehine söz söylemek, Türklere ve devlete karşı silah kullanmak, vatan hainliği, vesikasız dolaşmak, sahte vesika düzenlemek, patlayıcı madde taşımak, Yunanlılar lehine idare aleyhine konuşmak, asilere yardım, gasp, katl, soygun, propaganda, vatana ihanet, işgal mıntikasında şüpheli bir surette dolaşmak, düşmanla işbirliği yapmak, yol kesmek, devletin emniyetini ihlal etmek, rüşvet, zor kullanmak, vazifeyi kötüye kullanmak gibi davalara bakmıştır.¹⁹ Mahkeme baktığı davalara ve faaliyetlere ilişkin raporlar hazırlamıştır. Bu raporlar aylık olarak Meclise ve diğer İstiklal mahkemelerine yollanmıştır. Isparta İstiklal Mahkemesi görev yaptığı süre boyunca 5'i kadın olmak üzere toplamda 591 kişiyi yargılamıştır. Yapılan yargılamalar sonucunda 128 kişi beraat etmiştir. 10 kişiye gıyaben, 8 kişiye ise vicahen idam cezası vermiştir. Karara bağladığı dava sayısı ise 144'tür. Isparta İstiklal Mahkemesi

¹⁸ Cevdet Küçük, "İstiklal Mahkemeleri", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt XXIII, İstanbul 2001, s. 351.

¹⁹ *İstiklâl Mahkemeleri*, Cilt: 1, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 4.

17 Şubat 1921 tarihinde Mecliste kabul edilen karar uyarınca 22 Şubat'tan itibaren faaliyetlerine son vermiştir.²⁰

Isparta İstiklal Mahkemesi kurulduğu ve faaliyet gösterdiği bölge bakımından oldukça önemlidir. Mahkemenin görev alanı hem Yunan işgaline hem de İtalyan işgaline uğrayan bölgeleri de kapsamaktadır. Bu açıdan işgalci güçlere yardım eden, onlar lehine casusluk yapan kişiler, asker kaçakları ile birlikte mahkemenin ana faaliyet unsurunu oluşturmuştur. Mahkemenin önemli bir bölgede bulunmasına ve işgal güçleri lehine yapılan casusluk faaliyetleri gibi kritik davalara bakmasına rağmen suçları sabit olmayanlar hakkında beraat kararı verdiği görülmektedir. Diğer suçlarda ise genellikle idam cezalarından kaçınılmış, hapis ve sürgün gibi cezalar vermiştir. Ayrıca mahkeme İtalyan işgali altında olan bölgelere giderek faaliyet göstermiştir. Bu bölgelerde Meclis adına dahi gönüllü toplamışlardır. Bu durum İtalyanların mahkemenin faaliyetlerine karışmadığının bir göstergesidir.

Isparta İstiklal Mahkemesinde Görülen Casusluk Davaları

Isparta İstiklal Mahkemesi'nde görülen ilk casusluk davası 2 numaralı kararda bulunan Kıbrıslı Ahmet Kemal²¹, Bursalı Ahmet, Taşlıcalı Abdullah ve Kıbrıslı Ahmet oğlu Osman Efendi hakkındaki davadır. Bu kişiler vesikasız olarak Kütahya, Sivrihisar, Haymana, Kırşehir, Kayseri, Amasya, Samsun, Boyabat, Yalvaç, Eğirdir ve Isparta gibi pek çok yerde gerek iş bulmak gerek ailelerini aramak bahanesiyle gezdikten sonra durumlarından şüphelenilmiş ve polisler tarafından ifadeleri alınarak Isparta İstiklal Mahkemesi'ne sevk edilmişlerdir. Mahkemedeki yargılama sırasında şahitler de dinlenerek bu dört kişinin vesikasız bir şekilde dolaşmalarının fesat, insanları kışkırtma ve casusluk gibi hıyanet suçları sabit olamamıştır. Ancak kendilerinin orada burada işsiz ve serseri bir şekilde dolaşmaları ve bu durumları, düşmanlar tarafından kolaylıkla kullanılmaya müsait olduğundan zanlılar Isparta İstiklal Mahkemesi tarafından bir sene süreyle Can Ada'sına sürülerek 16 Ekim 1920 tarihinde bölgeden uzaklaştırılmışlardır.²²

Diğer bir casusluk yargılaması 26 numaralı kararda bulunan Agop oğlu Kirkor'a aittir. Kirkor'un, Osmanlı memleketlerini yabancı işgali altına koymak ve Fransızlara casusluk etmek iddiasıyla Polis Teşkilatı Müdüriyeti tarafından ifadesi alınmış ve o sırada Antalya'da görev yapan Isparta İstiklal Mahkemesi'ne gönderilmiştir.

Kirkor ifadesinde Afyonkarahisarı'nda yaşadıklarını ve burada kardeşiyle ticaret yaptıklarını, vesikasız bir şekilde Antalya'ya geldiğini, Kışlahanı'nda yedi gün boyunca kaldığını, buradan mal aldığını belirtmişse de kendisi Adana'ya gitmiş, Adana'da Fransız askeri elbisesini giyerek Fransızlara yardım etmeye başlamıştır. Kirkor, Adana'da yaptıklarını ısrarla inkâr etmesine rağmen şahitlerin de dinlenmesiyle, İslamlara zulüm, işkence ve üzerlerine silahla ateş ettiği anlaşılmıştır. Bu hususta şahit olarak dinlenen Abdülkadir adında bir şahıs, Kirkor'un Fransız askeri elbisesini giyerek 1919 senesi Aralık

²⁰ https://apps.tbmm.gov.tr/arsiv_dis_kullanici/Belge_2D_Maznunlist.php?cmd=search&t=Belge_2D_Maznun&z_RUMUZU=%3D&x_RUMUZU=64&psearch=&psearchtype=OR. Erişim : 24 Nisan 2023.

²¹ Diğer adı Dimitri.

²² TBMM Arşivi, İM_T7_K004_D081_G001_0002, İM_T7_K004_D081_G001_0003.

ayında Adana'ya gelerek Ermeni intikam alayında canla başla çalıştığını ve İslamlara karşı silah kullanmak suretiyle zulüm ve işkence ettiğini belirtmiştir. Kirkor, Ramazan'ın sözleri karşısında Adana'ya hiç gitmediğini, bu tarihlerde Afyonkarahisar'da olduğunu ilave etmiştir.²³ Ancak diğer bir şahit olan Adana Avusturya Konsolosu kavası İsmail Hakkı, Kirkor'u Adana'da konsolosluk dairesinde her gün Fransız askeri elbisesi ile gördüğünü, silahlı olarak ve diğer silahlı Ermenilerle gelip İslamlara zulüm ve işkence ile paralarını gasp ederek aralarında paylaştıklarını, İslamlara karşı ateş açtıklarını gördüğünü söylemiştir.²⁴

Mahkeme tarafından yapılan ayrıntılı araştırma sonucunda Kirkor'un I. Dünya Savaşı sırasında Afyonkarahisar'a tehcir edilerek Suriye'ye gönderilen kişiler arasında olduğu ve bu nedenle intikam almak suretiyle Adana'ya gelerek devlet ve millet aleyhine çalışanlarla işbirliği yaptığı, onlara tercümanlık ettiği, devlet düzeninin hilafına olarak vesikasız bir şekilde Osmanlı memleketlerinde dolaştığı ve Osmanlı topraklarının yabancıların işgali altına girmesi için onlarla birlikte olduğu açık bir şekilde anlaşılmıştır. Bunların açığa çıkmasıyla birlikte Kirkor'un, devletin emniyetini bozması ve casusluk suretiyle 27 Ekim 1920 tarihinde salben idamına karar verilmiştir.²⁵

40 numaralı kararda bulunan bir diğer yargılama ise 1890 yılından beri Antalya'nın Finike kazasında ikamet etmekte olan, kasaplık ve hayvancılıkla meşgul, Yunan tebaasından Papa Yuvani hakkındadır. Papa Yuvani'den şüphelenilmesi üzerine evinde yapılan aramada yirmi beş adet Yunan bayrağı, Rumca kitaplar, fotoğraflar ve Rumca yazılı mektuplar ile muharebe evrakları, düşman askerlerine ait ceketler, bir de bomba infilakına ait iki adet fitil bulunmuştur.

Yuvani, Yunan bayraklarından haberi olmadığını, 1919 yılının Mayıs ayında Girit'ten Finike'ye gelen Nikola ve Plazaki(?) adındaki kişiler tarafından getirilerek bayrakların evinde kutulanmış olabileceğini söylemiştir. Yuvani, fotoğrafların da kendisine ait olmadığını söylemesine rağmen bir süvari hayvanı üzerinde, dizüstü veya yere yatarak Yunan askerlerini talim ettirir bir vaziyette zabıt elbisesiyle görülmektedir. Mahkeme tarafından yapılan ayrıntılı incelemede bu fotoğrafların 1919 yılında İzmir'e Yunan Askeri Hastanesi'ne gittiği sırada çektiği ve fotoğraflardaki kişinin kendisi olduğu tespit edilmiştir. Mektupların ise Atina'da bulunan kardeşi Nikola tarafından gönderildiğini mektupların 1917 yılında değil, 1911 yılına ait olduğunu iddia ederek gerçeği inkâr etmiştir. Yuvani'nin evinden çıkan mektuplar kısmen içeriği kapalı ve şifreli olmasına rağmen tercüme ettirilmiştir. Mektuplarda Yuvani'nin devlet aleyhine bir gizli cemiyetin amaçlarını destekleme yolunda haberleşmelerde bulunduğu ve bu bağlamda Yunanlıların hakimiyetini temsil için "*Bizans Kahramanlığı*" unvanını kazanmaya çalıştığı görülmüştür.²⁶

²³ IM_T7_K002_D047_G001_0003.

²⁴ IM_T7_K002_D047_G001_0004.

²⁵ *İstiklâl Mahkemeleri*, Cilt: 1, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s.41.

²⁶ IM_T7_K005_D108-1_G013_0023, 0024.

Sonuç olarak Yunan emellerini desteleyerek Devlet-i Osmaniye aleyhine casusluk ederek Yunan ordusuyla muhabere ve münasebette bulunduğu anlaşılmış olan Yuvani'nin 11 Ocak 1920 tarihinde idamına karar verilmiştir.²⁷

86 numaralı kararda bulunan yargılama ise Yunan ordusuna iltihak ederek hıyanet-i vataniyede bulunup Yunanlılara casusluk etmek suçlarından dolayı Rodos'a tabi Telyos karyesinden Yani oğlu Yorgi ve Pandeli oğlu Pavli hakkındadır. Bu isimler üzerlerinde Yunan askeri elbisesi, kasatura ve matarasıyla Aydın Kızılkilise taraflarında birine Söke yolunu sormuşlar, bu kişinin şüphelenmesi üzerine karakola şikâyet edilerek tutuklanmışlardır. Karakol tarafından yapılan sorgulamada kendilerinin Yunan ordusundan firar ettiklerini, başka bir amaçlarının olmadığını ifade etmeleri üzerine hallerinden şüphelenilmiş ve hüviyetlerinin tahkiki için Aydın Jandarma Kumandanlığı tarafından İtalyan İşgal Kumandanlığına müracaat edilerek bu kişiler hakkında bilgi istenilmiştir.

İtalya İşgal Kumandanlığı tarafından yapılan tahkikatta Yorgi'nin Rodos'a tabi Telyos karyesinden olduğu, iş bulabilmek için On İki Ada'nın İtalyanlar tarafından işgalinden sonra Tire'ye taşındığı görülmüştür. Yorgi seferberlik zamanında Osmanlı ordusunda bir süre hizmet etmiş ve Pavli ile birlikte ordudan firar etmiştir. Bunlar bir Türk kadını tarafından fark edilmiş ve Yorgi, kadını hükümete ihbar eder, kendisini tutuklattırır korkusuyla öldürmüştür. Bu olay nedeniyle İzmir Hapishanesine gönderilmişse de oradan da firar ederek yardımcısı Pavli ile birleşmiş, beraber Tire ve Ödemiş taraflarında pamukçuluk yapmaya başlamışlardır.²⁸ Buralarda pamukçulukla meşgul oldukları sırada Temmuz 1919'da kendileri Yunan hükümeti tarafından silahaltına alınarak Tire'den İzmir'e sevk edilmiş, sevkியattan firar ederek Aydın'a bağlı Karapınar karyesine gelmiş ve burada ihbar üzerine Türk jandarmalar tarafından yakalanmıştır.

Yorgi mahkemedeki ifadesinde Ağustos ayında Silifke'ye geldiğini, bir Giritli'ye buraların yabancısı olduğunu söylediğini ve kendisine kalacak yer bulması konusunda bu kimseden yardım istediğini, kendilerinden şüphelenilmesi üzerine jandarmalar tarafından yakalanarak mahkemeye getirildiğini belirtmiştir. Yunan ordusundan Pavli adlı arkadaşı ile birlikte İzmir'e firar ettiklerini, Pavli'nin de Rodos Adası'nın Telyos karyesinden olduğunu, hangi tebaadan olduğunu bilmediğini, kendisinin Yunan tebaasından olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ifadesinde jandarmalar tarafından tutuklandığı sırada asker elbisesi giymiş olmadığını ancak sırtında bir çanta ve üzerinde bir Yunan matarası bulunduğunu söylemiştir. İzmir'den kaçtıklarında henüz kendilerine elbise ve silah vermediklerini, kendisinin Yunan ordusunda talim etmediği, Yunan ordusuna ve harbe katılmadığını ve kendisi İzmir Hapishanesi'nde tutuklu olmadığı gibi hapishaneden firari olmadığı, böyle bir kadın meselesinden dahi haberi olmadığını beyan etmiştir. Ancak Yorgi, İzmir Hapishanesi'nde tutuklu olmadığını söylemesine rağmen bu durum hem şahitlerin ifadeleri ile hem de bir sene önce İzmir Hapishanesi'nden ailesine yazmış olduğu Müslüman bir kadını katletmiş olması töhmetiyle tutuklandığını haber verdiği mektupla doğrulanmıştır.²⁹

²⁷ *İstiklâl Mahkemeleri*, Cilt: 1, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s.49.

²⁸ IM_T7_K005_D097_G003_0001.

²⁹ IM_T7_K005_D097_G003_0002.

Pavli ise bu suçlamaların hepsini reddederek kendisinin Tire’de pamukçuluk yaptığını bir suçu olmadığını beyan etmiştir.³⁰

Isparta İstiklal Mahkemesi yargılama neticesinde Pavli’nin hangi tebaadan olduğunu tam olarak tespit edememiştir. Yorgi’nin ise Yunan tebaasından olduğu yönündeki beyanının kabulüne her ikisinin de casusluk, hıyanet gibi suçlara iştirak ettikleri tam olarak ispat edilemediğinden bu suçlardan beraatlerine ancak Yorgi’nin Yunanlı olmasından dolayı Pavli ile birlikte memleket dâhilinde serbest bir şekilde dolaşmaları uygun olmadığından ülkenin içerisinde bulunan harp halinin sonuna kadar Can Adası’nda ikametlerine 17 Ocak 1920 tarihinde karar verilmiştir.³¹

87 numaralı kararda bulunan yargılama Yunanlılar lehine casusluk etmek suretiyle kendilerine verilen ücret karşılığında Osmanlı topraklarının durumu hakkında düşmana bilgi vermek suçundan dolayı Isparta’nın Feyzullah Mahallesi’nden Hasan Hüseyin oğlu Mustafa ile Akseki kazasından Ali oğlu Mustafa hakkındadır. Demirci, Gördes ve Simav cihetlerindeki karargâha Manisa civarındaki Ahmetli nahiyesini merkez kabul ederek nakleden Yunan Generali tarafından Ispartalı Mustafa ve Aksekili Mustafa, zaruri masraflar için yüz frank ve birer vesika verilerek Uşak, Aydın, Tire, Bayındır Ödemiş havalisinde faaliyette bulunan Türk kuvvetleri ve mevcudiyetlerini anlamak ve malumat vermek üzere gönderilmişlerdir. Bu şahıslar Kabilli oğlu Hüseyin Efe’nin akıncı müfrezeleri tarafından yakalanmışlardır.³²

İlk sorguları On İkinci Kolordu divanıharbi daimisi tarafından yapılmıştır. Ayrı ayrı alınan ifadelerinde, Aksekili Mustafa meselenin doğrusunu anlatarak arkadaşı Ispartalı Mustafa’nın Ahmetli’de Yunanlılarla düşüp kalkan eşhastan olduğunu hatta Yunan şapkası giyerek oralara devriyeler getirdiğini, kendilerinin Yunan generali tarafından gönderildiğini, görevlerini hakkıyla yerine getirmelerinden sonra külliyetli miktarda para verileceğini, yola çıkmadan önce görevlerine sadık kalacaklarına dair İstavrozu öptürmek suretiyle yemin ettirildiğini belirtmiştir.³³ Uşak, Aydın, Tire, Bayındır Ödemiş gibi yerlere Kalli oğlu Hüseyin Efe, Yörük Ali, Demirci Mehmet Efe, Ali Fuat Paşa ve Mustafa Kemal Paşa kuvvetlerinin mevcut ve miktarlarını, buldukları mahalleri anlamak, top, tüfek ve cephaneye miktarlarını bildirmek ve gördükleri her şey hakkında bilgi vermek üzere gönderildiklerini ifade etmiştir.³⁴ Ispartalı Mustafa da Aksekili Mustafa’nın ifadesini onaylamıştır.³⁵

Dava, On İkinci Kolordu Divanıharbi Daimî tarafından Isparta İstiklal Mahkemesi’ne gönderilmiş ve suçluların Isparta’ya sevki sırasında Ispartalı Mustafa Dinar’da vefat etmiştir. Bu nedenle dava sadece Aksekili Mustafa ile görülmüştür. Yapılan yargılama sonucunda Aksekili Mustafa, casusluk suçunu Isparta’ya sevki sırasında vefat eden Ispartalı Mustafa’nın teşvik ve telkiniyle kabul ettiğini, savunma hattına

³⁰ IM_T7_K005_D097_G001_0003.

³¹ *İstiklâl Mahkemeleri*, Cilt: 1, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 71.

³² IM_T7_K003_D050_G002_0020

³³ IM_T7_K003_D050_G002_0004, 0005.

³⁴ IM_T7_K003_D050_G002_0020.

³⁵ IM_T7_K003_D050_G002_0004, 0005.

ulaştıklarında askerler tarafından yakalandıkları için düşmana ne askerler ne de cepheler hakkında bilgi veremediğini böylece üstlendiği casusluğu yerine getirmeye muvaffak olamadığı, eyleminin teşebbüs derecesinde kalmış olduğunu göz önünde bulundurarak 17 Ocak 1921 tarihinde on beş sene kürek cezasına çarptırılmıştır.³⁶

106 numaralı dava ise, düşman lehine casusluk yapmak bahanesiyle Yunanlıların işgali altında bulunan Kelas nahiyesinin Halılar karyesinden geldiği beyanıyla mahkemeye sevk edilen Ali oğlu Arap Kerim hakkındadır. Arap Kerim'in başıboş bir şekilde gezmesinden şüphelenildiği için mahkeme tarafından ifadesinin alınması uygun görülmüştür. Ancak Arap Kerim'in casus olabileceğine dair bir delil veya bir ihbar olmadığı gibi altmış beş yaşında kendisini ifade etmekte yetersiz olduğu, düşmanlar köylerini işgal ettikleri sırada Denizli'ye giderken kaybettiği kızını aramak üzere buraya geldiği anlaşılmıştır.³⁷

İsparta İstiklal Mahkemeleri'nde sadece işgalci güçler lehine değil iç unsurlar lehine casusluk faaliyeti yaptığı düşünülen kişiler de yargılanmıştır. 144 numaralı kararda bulunan yargılama bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bu dava Çerkes Ethem tarafından düzenlenip orduda görevli askerleri itaatsizliğe ve Ankara Hükümeti'nin aleyhine isyana daveti içeren bir beyanname³⁸ ile yakalanarak İstiklal Mahkemesine sevk edilen Çivril kazasından Kör Mehmet Ali ile Muhtar İbrahim hakkındadır.³⁹

Kör Mehmet Ali, Çivril kazasının Yunan işgaline uğramasından birkaç gün sonra ailesini aramak üzere Yunan idaresinden aldığı bir vesika ile Çivril'den ayrıldıktan sonra Çerkes Ethem tarafından düzenlenmiş olan bu beyannamenin kendisine Muhtar İbrahim tarafından Aşıklı Muhtarına teslim edilmek üzere verildiğini, içerisinde neler yazdığını bilmediğini belirtmiştir.⁴⁰ Mahkeme yaptığı incelemede beyannamenin doğrudan doğruya askeri isyana davet etmek için düzenlenmiş olduğuna ve içeriğinin askerlere tebliği için beyannameyi zabıtana vermiş olmasının iyi niyetten ziyade tahrik ve saptırma fikrine dayanmış olacağından Mehmet Ali'nin bu hareketinden dolayı bir sene hapsine karar vermiştir. İbrahim'e gelince Mehmet Ali'nin suç atma suretiyle yapmış olduğu savunmaları anlaşılmış olduğundan ve İbrahim'in bu suçla alakası kanıtlanamadığından beraatine 5 Şubat 1921 tarihinde karar verilmiştir.⁴¹

³⁶ *İstiklâl Mahkemeleri*, Cilt: 1, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 85.

³⁷ IM_T7_K004_D093_G002_0001, 002,003

³⁸ Masum Millet ve Asker Kardaşlarım, Ankara Hükümet-i rezilesine 29 Kanunievvel tarihli keşide ettiğim selamet-i memlekete taalluk eden telgrafın matbuatla ilan edilmesini isteyiniz. Ey askerler şerre alet olmayınız uhrevi dünyevi mesuliyetten korkunuz. Ey millet siz de maziden intibah alarak her türlü felaketi ve ihtilas-ı vatani menfaat-i harisanelerine kurban etmek isteyen erazile karşı hakkınızı müdafaaada tereddüt göstermeyiniz ki muavenet ilahiye mazhar olasınız. Ben sizi müdafaa-i memleket için davet ve icbar ettim şerre ihtirasat-ı şahsiyeye alet olmak için değil. Ey zabıt arkadaşlar, emir kulu olmaktan sarf-ı nazar ediniz. Allah'ın kulu olunuz, aksi halde geliyorum. Ha son pişmanlık fayda vermez.

Umum Kuva-yı Milliye Kumandanı Ethem

Bkz. IM_T7_K001_D003_G002_0011.

³⁹ IM_T7_K001_D003_G002_0008.

⁴⁰ IM_T7_K001_D003_G002_0009.

⁴¹ TBMM, s. 109.

Sonuç

Millî Mücadele sırasında vuku bulan casusluk teşebbüsleri sadece bunlardan ibaret değildir. Bu çalışma Isparta İstiklal Mahkemesinde görülen casusluk davalarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Mondros Mütarekesinden sonra işgalci devletler Anadolu'da başlayan milli hareketi başarısızlığı uğratmak için her türlü yolu denemişlerdir. Bunlardan birisi de Anadolu'ya soktukları casuslardır. Casuslar aracılığıyla Anadolu'daki milli hareket ve askeri gücü hakkında bilgi toplamaya, Anadolu halkını da bu harekete karşı kışkırtmaya çalışmışlardır. Anadolu topraklarında kurdukları istihbarat teşkilatları aracılığıyla Yunanlılar ile de iş birliği yapmaya çalışmışlardır. İşgalci devletlerin bu faaliyetleri karşısında İstiklal mahkemelerinin yetki sahası casusluk suçlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Isparta İstiklal Mahkemesi'nde başta firar suçu olmak üzere pek çok suçun yanında casusluk davalarının da görüldüğü anlaşılmaktadır. Casusluk davaları özellikle Yunanlılar ile iş birliği yapmak, Yunanlılara askerî ve siyasi bilgiler vermek ve karşılığında ücret almak, Fransızlara casusluk yapmak, vesikasız bir şekilde dolaşmak, Çerkes Ethem'e yardım etmek gibi konulardan oluşmuştur. Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasını engelleyecek her türlü tehlike göz önüne alınarak İstiklal Mahkemeleri tarafından incelenmiş, Osmanlı tebaası olmayanlar için tebaası oldukları ülkeden bilgi istenilmiş veya yaşadıkları çevrede suçluları tanıyan şahitlerden bilgi alınmıştır. Aynı uygulama Osmanlı tebaası olanlar için de geçerli olmuş ve haklarında gerek yerel idarelerden gerek görgü tanıklarından bilgiler alınmıştır. Mahkeme suçun niteliğine göre idam cezası, kürek cezası, hapis cezası gibi cezalar vermiştir.

Kaynakça

- Aybak, Alaattin Emre, *Eskişehir İstiklal Mahkemelerinde Casusluk Davaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.
- Aybars, Ergun, *İstiklal Mahkemeleri*, Doğan Kitap, İstanbul 2014.
- Gök, Salhadin, *Birinci Dönem İstiklal Mahkemelerinin TBMM'deki Yansımaları, İstiklal Mahkemeleri*, Yay. Haz. Aynur Yavuz Akengin, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2016.
- https://apps.tbmm.gov.tr/arsiv_dis_kullanici/Belge_2D_Maznunlist.php?cmd=search&t=Belge_2D_Maznun&z_RUMUZU=%3D&x_RUMUZU=64&psearch=&psearchtype=OR. Erişim: 24 Nisan 2023.
- İstiklâl Mahkemeleri*, Cilt: 1, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.
- Kandemir, Feridun, *İstiklal Savaşı'nda Bozguncular ve Casuslar*, Yakın Tarihimiz Yayınları, İstanbul 1964.
- Küçük, Cevdet, "İstiklal Mahkemeleri", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt XXIII, İstanbul 2001.

Özdemir, Seçil, “Millî Mücadele Dönemi Bazı Casusluk Faaliyetleri ve Mustafa Sagir,”
Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Millî Mücadele ve Zafer Yolu
Sempozyumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014, s.1166-1188.

TBMM Arşivi, IM_T7_K001_D003_G002_0008.

TBMM Arşivi, IM_T7_K001_D003_G002_0009.

TBMM Arşivi, IM_T7_K001_D003_G002_0011.

TBMM Arşivi, IM_T7_K002_D047_G001_0003.

TBMM Arşivi, IM_T7_K002_D047_G001_0004.

TBMM Arşivi, IM_T7_K003_D050_G002_0004, 0005.

TBMM Arşivi, IM_T7_K003_D050_G002_0004, 0005.

TBMM Arşivi, IM_T7_K003_D050_G002_0020.

TBMM Arşivi, IM_T7_K003_D050_G002_0020.

TBMM Arşivi, IM_T7_K004_D093_G002_0001, 002,003.

TBMM Arşivi, IM_T7_K005_D097_G001_0003.

TBMM Arşivi, IM_T7_K005_D097_G003_0001.

TBMM Arşivi, IM_T7_K005_D097_G003_0002.

TBMM Arşivi, IM_T7_K005_D108-1_G013_0023, 0024.

TBMM Arşivi, İM_T7_K004_D081_G001_0002, İM_T7_K004_D081_G001_0003.

Tosun, Ufuk Ulvi, “Eskişehir İstiklal Mahkemesi Karar Defterine Geçmiş Bazı Suç
Çeşitleri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 67, s,
601-614.

Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne*, Bilgi
Yayınevi, Ankara 2017.

Yayla, Mehmet, *Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk*, Doktora Tezi, Ankara
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Yurtsever, Serdar, *Millî Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma
Merkezi Yayınları, Ankara 2013.